

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA XALQ OG‘ZAKI IJODI- FOLKLOR NAMUNALARINI O‘RGATISHNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Toshkent viloyati Toshkent tumani 11-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Shakirova Norxon Zairovna

Annotatsiya : ushbu maqolada Boshlang‘ich sinflarda Xalq og‘zaki ijodi-folklor namunalarini o‘rgatishning tarbiyaviy ahamiyati haqida fikr yuritilgan

Kalit so‘zlar: Ertak, afsona, naql, rivoyat, latifa, maqol va topishmoq janrlari, izlanuvchanlik, mehr-oqibatli, yurtsevar, elparvarlik,

Folklor namunalari ijrosi xilma-xil san‘al imlailigiga xos unsurlarni o‘zida mujassamlashtirgan. Uning lalay nannmalari so‘z va kuy uyg‘unligida ijro etiladi. Chunonchi, doston va termalarni do‘mbira jo‘rligida kuylash an‘anaviy bo‘lsa, qo‘shiq dutor, childirma jo‘rligida kuylanadi. Aksariyat folklor asarlarida so‘z yetakchi o‘rinni egallaydi. Ertak, afsona, naql, rivoyat, latifa, maqol va topishmoq janrlari shunday xarakterga ega. Xalq ertaklarida, xalq dramasida harakat va mimika muhim qimmat kasb etadi. Biroq ko‘pgina asarlar ijrosida kuy g‘oyaviy-badiiy mazmuni ifodalashda bir qadar qimmat kasb etsa-da, baribir so‘z mazmunini ochuvchi asosiy vosita bo‘lib qolaveradi. Bu folkloming so‘z san‘ati sifatidagi mohiyatini to‘la-to‘kis tasdiqlaydi. Mustaqil Ozbekistonda milliy qadriyatlar tiklanayotgan hozirgi davrda xalq yaratgan merosini yosh avlod ongi shuurida tasavvur hosil qilish, umuminsoniy qadriyatlarni har tomonlama o‘rgatish va tatbiq etish davr talabi. Qolaversa, har bir shaxsning zimmasidagi mas‘uliyati hisoblanadi. Ana shu mas‘uliyatni his qilgan inson kelajak avlodimizning yangi fikrlaydigan, izlanuvchan, mehr-oqibatli, yurtsevar, elparvar egalarini yetishtirishda, tarbiyalashda oz hissasini qo‘shadi. Buyuk allomalarimizning

ibratomuz hayotlari, Vatan, xalq uchun qilgan xizmatlari haqida, aziz -avliyolarning ilmi-urfonni haqida, mamlakat osoyishtaligi, tinchligi, xalq or-nomusi uchun kurashgan sarkardalar haqida, qolaversa, Vatanning har bir go'shasi xususida otabobolarimiz yaratgan rivoyatlar o zining ilmiy, badiiy ahamiyati bilan qimmatlidir. Rivoyatlar mavzu doirasi nuqtai nazaridan asoslanib, tahlillar, misollar bilan yoritilgan. Rivoyatlarni izchil o'rganish va tatbiq etish yosh avlod kamoloti uchun muhim manba hisoblanadi. Latifa va topishmoqlar esa hozirjavoblikda, tez aytishlar so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishda, maqollar so'zga husn berishda, fikrni yorqin, ta'sirchan qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqimiz o'z quvonchini, sh odligini yoki g'am-hasratini o'z qo'shiqlarida yorqin aks ettirgan. Bolalar tasavvurini, fantaziyasini o'stirishda ertaklar alohida o'rin tutadi. Kar bir aytiladigan ertak bolalarda yangicha taassurot qoldiradi. Bolalar ertak qahramonlariga o'xshashga harakat qiladilar, sehrli narsalarga ega bo'lishni istaydilar yoki ozlari sehgarga aylanib qolishni va qahramon singari behisob kuchqudratga qodir bo'lishni orzu qiladilar. Ertaklar yordamida yaxshilik va yomonlik sahrolarida, adir-u tog'liklarida sayohat qiladilar. Ana shu davrdan boshlab nima yaxshi-yu nima yomon ekanligini anglay boshlaydilar. Bolalar ulg'aygan sari ozlaridan kichiklarga ertak aytib berishga, ularni aqlli, vazmin bo'lishga, ojr, injiq qiliqlarini tashlashga undaydilar. Ular ham ozlarini kichik tarbiyachilar sifatida tutadilar. Umuman olganda, xalq og'zaki badiiy ijodi katta-yu kichik, yosh-u qari uchun birdek donishmandlik majmuasi hisoblanadi. Asrlar o4sa-da, buyuk allomalarimiz asarlarida talim-tarbiya masalalari badiiy ifodalansa-da, xalq tafakkurining mahsuli bo'lgan folklor asarlari manaviy jihatdan olamshumul ahamiyat kasb etishda davom etaveradi. Ma'naviyat qadim zamonlaráan inson dunyoqarashini, xatti-harakatini, jamiyatda tutgan o'mini, xalqqa, vatanga, atarafidagi odamlarga bo'lgan munosabatini boshqaruvchi omil hisoblanadi. Ma'naviy qashshoq kimsa hayotda ro'y berayotgan voqealarga loqayd bo'ladi. Loqaydlik esa tuzatib bo'lmas oqibatlaTga olib keladi. Ma'naviy qashshoq odam

uchun Vatan, xalq, oila kabi muqaddas tushunchalar yot. Shuning uchun keksa avlod, avvalo, farzandning ma'naviy dunyosini shakllantirish chorasini ^alas^^an. Aslini olganda, xalq dostonlari, ertaklari, qo'shiqlari, maqollari va boshqa o'nlab janraagi asarlar yosh avlodning ma'naviyatini boyitish, uni haqiqiy inson darajasiga yetishini ta'minlash maqsadini nazarda tutgan holda yaratilgan. O'tgan asrgacha bugungi kundagi matbuot, o'quv dargohlari, madaniyat markazlari, radio, televideniye, internet kabi ta'lim, ma'rifat tizimi bo'lmagan. Bu vazifalarni bajarish, asosan, xalq og'zaki ijodi zimmasiga yuklatilgan. Natijada, xalq og'zaki ijodi xalq pedagogikasini tashkil etgan. Folklor namunalari ijrosi xilma-xil san'al imlaiiga xos unsurlarni o'zida mujassamlashtirgan. Uning lalay nanmmalari so'z va kuy uyg'unligida ijro etiladi. Chunonchi, doston va termalarni do'mbira jo'rligida kuylash an'anaviy bo'lsa, qo'shiq dutor, childirma jo'rligida kuylanadi. Aksariyat folklor asarlarida so'z yctakchi o'rinni egallaydi. Ertak, afsona, naql, rivoyat, latifa, maqol va topishmoq janrlari shunday xarakterga ega. Xalq ertaklarida, xalq dramasida harakat va mimika muhim qimmat kasb etadi. Biroq ko'pgina asarlar ijrosida kuy g'oyaviy-badiiy mazmunni ifodalashda bir qadar qimmat kasb etsa-da, baribir so'z mazmunini ochuvchi asosiy vosita bo'lib qolaveradi. Bu folkloming so'z san'ati sifatidagi mohiyatini to'la-to'kis tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Imomov K., Mirzayev T., Sarimsoqov B., Safarov O. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. -Toshkent, "O'qituvchi", 1990.

RKANDPUB.COM

2. Jumaboyev M. "Bolalar adabiyoti va folklor" -T., O'qituvchi, 1990.

3. Madayev O., Sobitova T. Xalq og'zaki poetik ijodi. -Toshkent: "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2003.

4. M.Umarova, X.Xamroqulova, R.Tojiboyeva 4- sinf "O'qish" kitobi 2019- y